

**MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏHSİL VƏ TƏRBIYƏ
ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ВОСПИТАНИЕ
PRESCHOOL EDUCATION AND UPBRINGING**

UOT 373.2

Təranə Buta qızı Sadıqova
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

**MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏHSİL MÜƏSSİSƏSİNİN AİLƏ İLƏ ƏMƏKDAŞLIĞININ
OPTİMALLAŞDIRILMASI YOLLARI**

Təranə Бута гызы Садыгова
доктор философии по педагогике, доцент
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

**ПУТИ ОПТИМИЗАЦИИ СОТРУДНИЧЕСТВА ДОШКОЛЬНОГО
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ С СЕМЬЕЙ**

Təranə Buta Sadıqova
doctor of philosophy in pedagogy, associate professor
Azerbaijan State Pedagogical University

**WAYS TO OPTIMIZE COOPERATION OF THE PRE-SCHOOL EDUCATIONAL
INSTITUTION WITH THE FAMILY**

Xülasə. Təhsilin modernləşmə mərhələsində olduğu müasir dövrdə məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ailə ilə əməkdaşlığının optimallaşdırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ailələrlə əməkdaşlığının optimallaşdırılması məqsədilə aşağıdakı yollardan istifadə edilməsi faydalıdır: ailələrin tərbiyəvi imkanlarının öyrənilməsi, əməkdaşlıq zamanı tərbiyəvi potensialdan effektiv istifadə edilməsi; valideynlərlə münasibətlərin ailənin maraqlarına yüksək hörmət üzərində qurulması; hər bir uşağın inkişaf perspektivinin aydın görülməsi və onun həyata keçirilməsi yollarının ailəyə başa salınması; ailə ilə xeyirxah qarşılıqlı münasibətin qurulması, yaş və fərdi xüsusiyyətlərin nəzərə alınaraq valideynlərlə işgüzar əlaqənin saxlanılması; hər bir ailənin konkret həyat şəraitini nəzərə alaraq qarşıda qoyulan məqsədə çatmaq üçün valideynlərə düzgün yol və vasitələr seçməkdə kömək edilməsi; valideynlərlə işin planlaşdırılması, hər bir qrupun uşaqlarının tərbiyə səviyyəsinin öyrənilməsi əsasında qrup üzrə pedaqoji maarifləndirmənin planının tərtib edilməsi; məktəbəqədər təhsil müəssisəsinə və tərbiyəçi-müəllimə kömək göstərmək üçün valideynlərin səfərbər edilməsi.

Açar sözlər: *məktəbəqədər, təhsil, müəssisə, ailə, əməkdaşlıq, optimallaşdırma, yol, valideyn*

Резюме. Оптимизация взаимодействия дошкольного образовательного учреждения с семьей приобретает особое значение в современную эпоху, когда образование находится на этапе модернизации. В целях оптимизации сотрудничества ДООУ с семьями целесообразно использовать следующие пути: изучение воспитательных возможностей семей, эффективное использование воспитательного потенциала в ходе сотрудничества; установление отношений с родителями, основанных на высоком уважении интересов детей, семьи. Четко видна перспектива развития каждого ребенка и разъясняются пути ее реализации. Установление хороших взаимоотношений с семьей, поддержание деловых отношений с родителями с учетом возрастных и индивидуальных особенностей. А также помощь родителям в выборе правильного пути и средств для достижения намеченной цели с учетом конкретных условий жизни каждой семьи, поддержание репутации родителей, нравственное обогащение семьи.

Ключевые слова: *дошкольное, образование, учреждение, семья, сотрудничество, оптимизация, путь, родитель*

Summary. Optimizing the cooperation of the preschool educational institution with the family is of particular importance in the modern era, when education is in the modernization stage. It is useful to use the following ways in order to optimize the cooperation of the preschool educational institution with families: Studying the educational possibilities of families, effectively using the educational potential during cooperation; Establishing relations with parents based on high respect for the interests of the family; The perspective of each child's development is clearly seen and the ways of its implementation are explained to the family; Establishing a good mutual relationship with the family, maintaining a business relationship with parents, taking into account age and individual characteristics; Helping parents to choose the right way and means to achieve the intended goal, taking into account the specific life conditions of each family; Planning work with parents, drawing up a plan of pedagogical education for the group based on studying the education level of the children of each group; mobilizing parents to help the preschool educational institution and the tutor-teacher; Analyzing the results of the preschool educational institution's cooperation with families.

Key words: *preschool, education, enterprise, family, cooperation, optimization, parent*

Təhsil sahəsində qazanılan uğurlar məktəbəqədər təhsildən başladığından, hazırda bu sahənin inkişafına dövlətimiz tərəfindən böyük diqqət və qayğı göstərilir. Bunu son illər məktəbəqədər təhsilin inkişafı ilə bağlı bəzi normativ-hüquqi sənədlərin (Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu; Məktəbəqədər təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu; Məktəbəqədər təhsilin dövlət standartı və proqramı; Məktəbəqədər təhsilin proqramı (kurikulumu); Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası və i.a.) qəbul edilməsi bir daha təsdiq edir. Həmin sənədlərə uyğun olaraq məktəbəqədər müəssisələrdə pedaqoji proses uşaqların yaş və fərdi imkanlarına, qabiliyyət və ehtiyaclarına, onlarda sosial-əxlaq normaların formalaşmasına, bir sözlə, onların hərtərəfli inkişafına yönəldilmişdir.

Təhsilin modernləşmə mərhələsində olduğu müasir dövrdə məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ailə ilə əməkdaşlığının optimallaşdırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məktəbəqədər təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun 19-cu maddəsində göstəriləyi kimi, valideynlərin məktəbəqədər təhsil sahəsində vəzifələri övladının erkən yaşdan fiziki, əxlaqi və intellektual inkişafına şərait yaratmaq, Azərbaycan xalqının adət-ənənələrinə, mənəvi dəyərlərə, azərbaycançılıq məfkurəsinə, vətənə, ana dilinə qarşı hörmət və məhəbbət ruhunda tərbiyə etməkdən ibarətdir. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsi də bu vəzifələrin həyata keçirilməsində valideynlərə yaxından kömək etməlidir (1).

Uşaqların tərbiyəsində mühüm rol oynayan ailə həm də cəmiyyətin ilkin özəyidir. Uşaq ailədə dünyaya göz açır, məktəbəqədər təhsil müəssisəsinə gələnə qədər müəyyən bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnir, fiziki, əxlaqi, əqli, estetik tərbiyənin təməli məhz burada qoyulur.

Bu baxımdan valideynlər və ailə uşağın ilk tərbiyəçisi hesab olunur. Ailənin uşağın ilk tərbiyəçisi kimi qəbul edilməsi gələcəkdə təlim-tərbiyə prosesinin məzmunlu qurulması, əlverişli münasibətlərin yaranması üçün vacib amildir. Valideyn və tərbiyəçilərin ümumi səyləri uşaq haqqında məlumatların əldə olunmasına, uşağın davranışı, rəftarı, münasibətləri ilə bağlı fikir və mülahizələrin bölüşdürülməsinə, ən əsası, uşağın böyüməsi və inkişafı üçün daha əlverişli şəraitin yaradılmasına yönəldilir.

Prof. Y.Ş.Kərimov yazırdı: “Ailə nə üçün kiçikyaşlılara belə təsir göstərir? Əvvəla, ailə tərbiyəsi dərin emosionallığı, intimliyi, ailənin hər bir üzvünə, xüsusilə uşaqlara münasibətdə dərin məhəbbəti ilə xarakterizə olunur... Kiçik uşaq emosional, tez mütəəssir olan, fəallıq göstərəndir. Ona görə də ailə tərbiyəsi onlara güclü təsir göstərir. Belə bir şərait valideynlərin məsuliyyətini artırır, uşaqlara davranış nümunəsi göstərmələrini tələb edir. Ailədə qarşılıqlı hörmət, ictimai istiqamətlik hökm sürməlidir.”!(2) Bu mürəkkəb işdə valideynlərə kömək etmək tərbiyəçinin borcu və vəzifəsidir.

Uşaq vaxtının çoxunu ailədə keçirir, onun qabiliyyət və bacarıqları, fərdi xüsusiyyətləri ailədə nəzərə alınır. Həmçinin uşaq ata-anasını sevir, onlara inanır və valideynlərini təqlid etməyə çalışır. Uşaq şəxsiyyətinin formalaşmasında ailə ilk məktəbdir. Uşağın şəxsiyyətinin inkişafı, onun tərbiyəsi valideynlərin şəxsiyyətinin necə formalaşmasından çox asılıdır. Bütün bunlar ailə tərbiyəsinin uşaqlara böyük təsir göstərdiyini təsdiq edir.

N.Gəncəvi ailəni uşağın ilk tanış olduğu ictimai mühit adlandırmışdır. O, belə hesab edirdi ki, uşaqların həyatda düzgün mövqə tutması üçün ailə tərbiyəsi əsas olmalıdır. Tərbiyəçi-müəllimlər hər bir ailənin mədəni dəyərlərinə hörmətlə yanaşmalı, uşağın tərbiyə aldığı ilk ictimai-mədəni ocaq olduğundan öz münasibətlərində bu amili diqqət mərkəzində saxlamalıdır. Tərbiyəçilər uşaqların ailəsi və yaxınlarının demografik problemləri, ailə üzvlərinin məşğuliyyəti, maraqları haqqında məlumatlar əldə etməlidirlər.

Qarşılıqlı əməkdaşlıq uşağın əqli fəaliyyətinin zənginləşməsinə, özünəinamın yaranmasına, nəticə etibarilə, məktəb həyatına daha rahat uyğunlaşma dövrünü keçməyə təsir göstərir. Valideynlər uşaqların təlim fəaliyyətində iştirak etdikləri təqdirdə onların təlim nailiyyətləri yüksəlidir. Belə bir əməkdaşlıq şəraitində valideynlər aşağıdakı məsələlərlə tanış olmalıdırlar: uşaqların yaş xüsusiyyətləri; təlim-tərbiyə işinin əhəmiyyəti; uşaqların fəaliyyətlərini stimullaşdıran öyrədici mühitin vacibliyi; fiziki, emosional müdafiənin təmin edilməsi, mühitin təhlükəsizliyinin zəruriliyi; uşaqların fəallığı.

Valideynlər öz uşaqlarının əqli qabiliyyətləri haqqında tərbiyəçidən məlumat alır, onların təlim nailiyyətlərinə verilən qiyməti daha asan qavrayaraq uşağın irəliləyişini sürətləndirmək məqsədilə tərbiyəçilərlə əməkdaşlıq edirlər. Pedaqoji şura iclaslarında iştirak, valideyn şurasına üzvlük, məktəb həyatı haqqında söhbətlər və birgə mütləki kimi pedaqoji tədbirlər uşağın təhsilində valideynlərin fəal iştirakını təmin edən çoxsaylı yollarındandır.

Təəssüf ki, bəzi ailələrdə tərbiyə prosesi düzgün qurulmur. Bu da bəzi valideynlərin pedaqoji biliklərə malik olmamasından irəli gəlir. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri bütün fəaliyyəti ilə uşaqların ailə tərbiyəsini təşkil etmək, ona pedaqoji istiqamət vermək və bu yolla onların hərtərəfli inkişafını təmin etməlidir. Tərbiyəçi valideyn iclasları, fərdi söhbətlərdən istifadə etməklə valideynləri pedaqoji biliklərlə silahlandırmaqlıdır. V.A. Suxomlinski qeyd edirdi ki, pedaqoqlar və valideynlər ailə tərbiyəsi haqqında aydın təsəvvürə və onun həyata keçirilməsi yolları haqqında biliyə malik olmalıdır. "...Uşaq ailənin güzgüsüdür, necə günəş, bir damcı suda əks olunur, uşaqlar da ata və ananın təmiz qəlbində əks olunur." (1)

Ailə uşağın tərbiyəsi üçün cəmiyyət qarşısında məsuliyyət daşıyır. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsi də, öz növbəsində, valideynlərə uşaqların tərbiyəsi üçün metodların seçilməsində, hər bir uşağın fərdi-psixoloji xüsusiyyətlərini öyrənib formalaşdırmaqda müntəzəm olaraq kömək göstərir.

Düzgün tərbiyə işində valideyn və tərbiyəçinin pedaqoji mərifəti mühüm rol oynayır. J.J.Russo deyirdi ki, uşağın qəlbinə ən cüzi bir şey də təsir edir, ona görə də uşağın yanında əsəbiləşməkdən, söyüş söyməkdən, qeybətçilikdən, yalançılıqdan çəkinmək lazımdır. Uşaq bunları hiss edir, xatirində saxlamırsa, bunlar onun beynində iz buraxır (4).

Ailə ilə real əlaqə yaratmaq üzrə işin ağırlığı tərbiyəçi-müəllimin üzərinə düşür. O, öz fəaliyyətini valideyn komitəsi, valideyn yığıncaqları vasitəsilə təşkil edir. Ailə ilə əlaqə saxlamaq üzrə tərbiyəçi-müəllimin praktiki fəaliyyətinin mühüm hissəsini müntəzəm olaraq uşaqların evlərinə getmək təşkil edir. Belə gedişlər zamanı uşaqların həyat şəraiti yerində öyrənilir, uşaqlara birgə tərbiyəvi təsirləri gücləndirmək üçün tədbirlər razılaşdırılır və əlaqələndirilir. Tərbiyəçi-müəllim ailələrə pedaqoji məsləhətlər verməlidir. Valideynlərin bağçaya dəvət edilməsi də ailə ilə əlaqədə böyük əhəmiyyət kəsb edir. Tərbiyəçi çalışmalıdır ki, valideyn bağçaya gəlməyə özü ehtiyac hiss etsin və uşağın bağçadakı fəaliyyəti, təlim-tərbiyəsi ilə maraqlansın. Tərbiyəçi-müəllim bu görüşə əvvəlcədən hazırlaşmalı, müzakirə edəcəkləri məsələləri özündə qeyd etməlidir. Tərbiyəçi-müəllimin valideynləri pedaqoji yeniliklərlə maarifləndirməsi, uşaq haqqında dəqiq məlumat alması, uşağın bağçada, yaşadlarının kollektivində özünü necə aparması haqqında məlumat verməsi vacibdir. Tərbiyəçi-müəllim çalışmalıdır ki, bu görüşlərdə valideynlərdə nikbin əhval-ruhiyyə yaratsın, bağça ilə ailə arasında əlaqə möhkəmlənsin.

Valideynlər uşaqlarla keçirilən bütün kütləvi tədbirlərdə, təlimdə, problemlərin həllində iştirak etməyə cəlb edirlər. Valideynlər tərbiyəçi-müəllimlərlə birlikdə uşağın inkişafının stimullaşdırılmasında fəal iştirak edir, səy göstərilir. Bunun üçün, ilk növbədə, qruplarda mənimsənilən bilik və bacarıqlar ailədə möhkəmləndirilir.

Ailənin və dövlətin hüquqi münasibətləri normativ sənədlər və qərarlarla nizama salınır.

Ailə tərbiyəsinin hüquqi əsasları Konstitusiyanın müvafiq maddələrində öz əksini tapmışdır. Tərbiyəçi-müəllim valideynlərin nəzərinə çatdırılmalıdır ki, Məktəbəqədər təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun 17-ci maddəsi “Məktəbəqədər təhsil sahəsində uşaqların hüquqları”na həsr olunmuşdur. Orada qeyd olunur ki, məktəbəqədər təhsil sahəsində uşaqlar aşağıdakı hüquqlara malikdirlər:

– həyat və sağlamlıq üçün təhlükəsiz şəraitdə, mənəvi-psixoloji cəhətdən sağlam pedaqoji mühitdə dövlət təhsil standartlarına uyğun keyfiyyətli təhsil almaq;

– şəxsiyyətin alçaldılmasına, mənəvi və psixoloji duruma və sağlamlığa zərər vuran hərəkətlərin bütün formalarından, fiziki və psixoloji zorakılıq hallarından müdafiə olunmaq;

– uşaqların sağlamlığına, mənəvi və psixoloji durumuna zərər vuracaq istənilən informasiyadan və təbliğatdan müdafiə olunmaq;

– ödənişsiz tibbi xidmətdən istifadə etmək, sağlamlıq vəziyyətinə görə tibbi müayinə xidmətlərindən yararlanmaq, çatışmazlıqların (nitq qüsurları, eşitmə və görmə qabiliyyətlərinin zəifliyi) korreksiya edilməsi üçün psixoloji-tibbi-pedaqoji yardım almaq və i.a. (1)

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində valideynlərlə işin səmərəli təşkili nəticəsində uşaqlarda intellektual bacarıqlar formalaşmış olur. Praktiki olaraq bütün uşaqlar fəaliyyətin məqsədini dərk edir, onun planını nəzərdə tutur, adekvat üsullar seçir, nəticəni yoxlayır, işdə qarşıya çıxan çətinlikləri dəf edir və işi müvəffəqiyyətlə sona çatdırırlar.

Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ailələrlə əməkdaşlığının optimallaşdırılması məqsədilə aşağıdakı yollardan istifadə edilməsi faydalıdır: ailələrin tərbiyəvi imkanlarının öyrənilməsi, əməkdaşlıq zamanı tərbiyəvi potensialdan effektiv istifadə edilməsi; valideynlərlə münasibətlərin ailənin maraqlarına yüksək hörmət üzərində qurulması; hər bir uşağın inkişaf perspektivinin aydın görülməsi və onun həyata keçirilməsi yollarının ailəyə başa salınması; ailə ilə xeyirxah qarşılıqlı münasibətin qurulması, yaş və fərdi

xüsusiyyətlərin nəzərə alınaraq valideynlərlə işgüzar əlaqənin saxlanması; hər bir ailənin konkret həyat şəraitini nəzərə alaraq qarşıda qoyulan məqsədə çatmaq üçün valideynlərə düzgün yol və vasitələr seçməkdə kömək edilməsi; valideynlərlə işin planlaşdırılması, hər bir qrupun uşaqlarının tərbiyə səviyyəsinin öyrənilməsi əsasında qrup üzrə pedaqoji maarifləndirmənin planınının tərtib edilməsi; məktəbəqədər təhsil müəssisəsinə və tərbiyəçi-müəllimə kömək göstərmək üçün valideynlərin səfərbər edilməsi; valideynlərin nüfuzunun saxlanması, ailənin mənəvi zənginləşdirilməsi, valideynlərin uşaqlara müsbət təsirinə kömək edilməsi; məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ailələrlə əməkdaşlığının nəticələrinin təhlil edilməsi və i.a.

Beləliklə, məktəbəqədər təhsil müəssisəsi ilə ailənin əməkdaşlığının optimallaşdırılması uşaqların təlim-tərbiyəsinin sistemik, rəngarəng qurulmasına, respublikamızın ən kiçik vətəndaşlarının hərtərəfli və ahəngdar inkişafının təmin edilməsinə imkan verir.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə məktəbəqədər təhsil müəssisələrində təlim işinin demokratik prinsiplər əsasında qurulması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məktəbəqədər təlim özünəməxsus cəhətlərə malikdir. Orada valideynlərin müraciətlərinə, arzu və istəklərinə daha ciddi yanaşmaq, uşaqların maraqlarının nəzərə alınmasını stimullaşdırıcı vasitə kimi dəyərləndirmək zəruri hesab edilir. Uşaq problemlərinin həlli zamanı valideynləri aktiv müzakirəyə cəlb etmək, onları uşaqlarla birgə yaradıcılıq işinə cəlb etmək məqsədəuyğundur. Bu baxımdan bağça ilə ailənin birgə işinin də daha əlverişli qaydada qurulması diqqət mərkəzində olmalıdır.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalədə məktəbəqədər təhsil müəssisəsi ilə ailənin əməkdaşlığı ilə bağlı fikirlər təhlil olunmuş, həmçinin onun təlim-tərbiyə işinin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə təsiri əsaslı şəkildə göstərilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə əldə olunmuş nəticələr məktəbəqədər təhsil müəssisəsi ilə ailənin əməkdaşlığı optimallaşdırılması və pedaqoji prosesin səmərəli təşkili üçün əhəmiyyətlidir. Bu nəticələr məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin ailə ilə əməkdaşlığının optimallaşdırılmasına kömək edir.

Ədəbiyyat:

1. Məktəbəqədər təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 14 aprel 2017-ci il.
2. Kərimov Y,Ş. Uşaq məktəbə gedir. Bakı, 2002.
3. Suxomlinski N.A. Ürəyimi uşaqlara verirəm. Bakı, 1979, s. 46
4. Руссо Ж.Ж. Педагогические сочинения. В. 2 т. М., 1981.

5. Əlizadə Ə.Ə., Abbasov A.N. Ailə: IX sinif üçün dərslik. Bakı: Maarif, 1989.
6. Məktəbəqədər təhsilin proqramı (kurikulumu). 2022.
7. Sadıqova.T.B. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində təlim-tərbiyə işinin təşkili. Bakı: Nərgiz, 2010.
8. Sadıqova T.B. Uşaq bağçasının ailə ilə birgə işi, Bakı: Nərgiz, 2012.

E-mail: t.sadiqova2013@ya.ru

Rəyçilər: *ped.ü.fəls.dok. İ.B. Əmirəliyeva,*
ped.ü.fəls.dok. L.A. Məmmədli

Redaksiyaya daxil olub: 22.11.2022.